

Vervolging van roofvogels in Nederland in 2017

Rob G. Bijlsma & Peter W. van Tulden

Vervolging van roofvogels is veel minder intensief dan het was in de 19^{de} eeuw, toen het uitroeien van onwettige dieren een dagelijkse bezigheid was (de Rijk 2015). Bescherming via wetgeving heeft in dat opzicht veel verbeterd. Maar hoewel illegaal, het gebeurt nog steeds.

De vervolging in 2017 is in kaart gebracht via meldingen en doodvondsten die aan de Politie worden doorgegeven, bij het Centraal Veterinair Instituut (CVI, Lelystad onderdeel Wageningen UR) binnenkomen, of op de nestkaarten nader worden omschreven (WRN en SOVON). Er werd en wordt geregeld over gerapporteerd (Werkgroep Vogelsterfte 1981, van Ooijen 1985, Spierenburg *et al.* 1989, Quist 1992, Bijlsma 1993, van Lieshout *et al.* 1997, Zoun 2000, 2007, Bijlsma *et al.* 1998-2017, Bos 2011). Dit verslag is er de voortzetting van.

Werkwijze

CVI

Vergiftiging, klemmen en afschot worden op gestandaardiseerde wijze door CVI onderzocht. De eerste onderzoeksstap omvat sectie, in een aantal gevallen aangevuld met microbiologisch onderzoek. Macroscopisch onderzoek aan krop- en maaginhoud is van belang bij het vaststellen van vergiftiging en het opsporen van de mogelijke bron en toedracht. Aanwezige hagelkorrels of kogels worden uit het kadaver verwijderd en verzameld als bewijsmateriaal en/of voor eventueel onderzoek op lood. Indien de sectiebevindingen of anderszins verstrekte gegevens vervolgonderzoek vergen, wordt (orgaan)materiaal verzameld voor chemisch-toxicologisch onderzoek. Op basis van de anamnese en de bevindingen van de eerste onderzoeksstap worden inzendingen aangemerkt voor vervolgonderzoek (Zoun 2000, 2007). Na overleg met de inzender wordt dan besloten om al of niet chemisch-toxicologisch onderzoek uit te laten voeren. Vanwege de kosten, en ook doordat er meestal een daderindicatie moet zijn (de inzender moet een idee hebben wie de dader is), worden nauwelijks nog dode roofvogels ingeleverd, en indien wel, niet altijd onderzocht op aanwezigheid van gif (afhankelijk van inzender en regio). Het materiaal blijft minimaal een jaar bewaard, en kan op een later tijdstip alsnog worden geanalyseerd als het onderzoek dat vraagt in verband met een gerechtelijke zaak tegen een persoon.

Werkgroep Roofvogels Nederland

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar sporen rond het nest, klimsporen, afgebroken takken, schotsporen, schade aan eieren of nesten, en andere vreemde zaken. Dit wordt op de nestkaart vermeld. Daarnaast worden meldingen en opmerkingen van omwonenden opgetekend; deze kunnen licht werpen op duistere praktijken, zoals verstoringen van nesten (wat

wij zelden voor onze ogen zien gebeuren, maar waarvan we de sporen wel aantreffen), schoten (al dan niet samenvallend met de mislukking van een nest), illegale activiteiten (vaak 's nachts) en bezigheden in houtwallen en op het land (opzettelijk snoeien bij nest, graafwerk idem). De interpretatie van sporen is uitgewerkt in een handleiding (Jansman 2001). Er wordt tevens gelet op de plotselinge verschijning van bordjes 'Verboden Toegang', boswerk nabij het nest in de broedtijd (in toenemende mate ook door natuurbeschermingsorganisaties), plaatsing van schuilhut (jacht), actieve tegenwerking in het veld, hinderlijk volgen en intimidatie, allemaal zaken die vaak zijn gerelateerd aan vervolging en verstoring. Ook vervolging van andere soorten, zoals Vossen en Dassen, kan een aanwijzing zijn dat de wet wordt overtreden.

Via de veldwaarnemers kwamen veel meldingen binnen van grootschalige bos- en andere werkzaamheden; daarbij worden de bestaande regels vaak genegeerd, of zodanig soepel geïnterpreteerd dat het werk hoe dan ook voortgang kan vinden. Ook pal naast nesten, en óók als nestomgevingen worden vernield.



Niet alle doodgevonden roofvogels zijn slachtoffer van vergiftiging of afschot. Ook verkeer, obstakels, honger, ziekte en predatie eisen hun tol, zoals bij deze Torenvalk die door een auto werd aangereden (Tekening: Jan Brinkgreve). Autopsie door een onafhankelijk instituut is daarom een eerste vereiste om zekerheid te krijgen over de doodsoorzaak. *Kestrel, a traffic casualty.*

Resultaten

Vergiftiging

In 2017 werden vier soorten roofvogels als vergiftigd aangemerkt: 3 Bruine Kiekendieven, 3 Buizerds, 6 Haviken (de gebruikelijke slachtoffers) en 2 Grauwe

Kiekendieven. Dat laatste tweetal is bepaald ongebruikelijk; ze werden in Friesland buitendijks gevonden samen met vergiftigd aas (Tabel 1). Vergiftigd aas werd op drie plekken veilig gesteld, telkens op plekken waar ook vergiftigde roofvogels lagen. Het ging 1x om ongespecificeerd aas, 1x om Konijn en 1x om Houtduif (jachtwild). Het gif zelf werd 1x geïdentificeerd als parathion (Rekken, Gelderland) en 3x niet nader gedetermineerd maar in de vorm van granulaatkorrels aangetroffen (natuurgebied De Mortelen bij Oirschot, Nagele in de Noordoostpolder, en Noord-Friesland).

De verdeling van vergiftigde roofvogels over de maanden was als volgt: 2x januari, 3x april, 7x juni en 2x juli. Veelvuldige vergiftigingen in de zomermaanden zijn een nieuw verschijnsel.

Afschot

Afschot werd niet met zekerheid vastgesteld.

Nestverstoring

De nestverstoringen vonden overwegend plaats bij Bruine Kiekendief en Buizerd (Tabel 2 en 3). Als grondbroeder, met een ruime verspreiding in Friesland waar weidevogelbeschermers stevig huishouden, loopt de Bruine Kiekendief forse risico's. Vooral in de omgeving van Vijfhuis en Bears hadden Bruine Kiekendieven te lijden. Dit zijn vaste haarden, deels óók in terreinen van Natuurmonumenten (en dat al jaren aaneen; wanneer grijpt NM daar eindelijk eens in?).

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 1975-2017 (bronnen: CVI, WRN): gif, klem en afschot gebaseerd op CVI-uitslagen. * = alleen 1993-94, ** = alleen 1994. *Causes of death of raptors in The Netherlands in 1975-2017 (sources: CVI, WRN); poison, traps and shot based on analyses of Central Veterinary Institute. *=1993-94, **=1994.*

Doodsoorzaak <i>Cause of death</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/doodslag <i>Trap/killed</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
1975-88	621	2	69	145
1989-94	224	4*	12*	26**
1995-99	518	27	55	403
2000-04	195	4	6	433
2005-09	168	3	23	578
2010-14	43	1	20	346
2015	2	0	2	42
2016	18	0	3	45
2017	14	0	0	53

De nestverstoringen zijn over het hele land verdeeld. In elf provincies werden in 2017 één of meer gevallen van zekere menselijke nestverstoring vastgesteld, vooral in Friesland (17 gevallen op 436 nesten) en Zeeland (16 op 458 = 3.5%) en verder in Groningen (1 op 82 = 1.2%), Drenthe (3 op 262 = 1.1%), Gelderland (4 op 204 = 2.0%), Flevoland (2 op 361 = 0.6%), Utrecht (2 op 175 = 1.1%), Noord-Holland

(2 op 196 = 1.0%), Zuid-Holland (1 op 0.6%) en Noord-Brabant (4 op 383 = 1.0%). Opzettelijke nestverstoringen bestonden vooral uit het vernielen van legsels (12x), wat minder uit het doden van jongen (2x) en het omzagen van nestbomen (2x).

De verstoringen waren velerlei: bosbouwactiviteiten (Het Gooi, Friesland, Noord-Brabant), uitloop van recreatieboerderij, groenwerk, maaien, dagenlange duivenjacht, ATB-route, festivals, disco, klussen, koeien los in rietveldje, hangplek jongeren pal naast nestboom, huttenbouw van kinderen. Veel van zulke verstoringen gaan per ongeluk, maar het komt ook voor dat verstoorders – na gewezen te zijn op een nest dat gevaar loopt bij geplande activiteiten – gewoon doorgaan en de potentiële verstoring voor lief nemen (It Fryske Gea, bijvoorbeeld; zie Discussie).

Tabel 2. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 2017 (verstoringen); afschot = zoals vastgesteld door CVI of in het veld, doorschieten van nesten en afschieten van broedvogels is onder nestverstoring gerangschikt. *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 2017 (shot = as determined during dissection or observed in the field).*

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/kooi <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	3	0	0	17
Grauwe Kiekendief <i>C. pygargus</i>	2	0	0	0
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	6*	0	0	7
Sperwer <i>A. nisus</i>	0	0	0	3
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	3	0	0	20
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	0	0	0	6
Totaal <i>Total</i>	14	0	0	53

* hierbij niet inbegrepen: 2 vergiftigde Haviken uit Meddo (Achterhoek), die in Wageningen (WUR) zijn geanalyseerd maar niet in de CVI-gegevens zijn geïncorporeerd.

De 3112 ingezonden nestkaarten (tot en met 5 januari 2018) beschouwen we als een representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogelbevolking. Voor de meeste soorten dekken we 10-25% van het geschatte aantal paren in het land (een buitensporig goede dekking, zij het niet helemaal willekeurig over het land verspreid), vermoedelijk zelfs meer als we bedenken dat de schattingen verouderd zijn (het wachten is op de Sovon-atlas, waarin recente schattingen komen gebaseerd op recent en landelijk veldwerk). De verhouding verstoord versus niet-verstoord, zoals gevonden op de nestkaarten, hebben we omgeslagen over de Nederlandse populaties van de respectievelijke soorten (Tabel 3). Die extrapolatie levert een landelijk totaal van 366 nestverstoringen op, waarvan het merendeel betrekking heeft op Buizerds, Bruine Kiekendieven, Haviken en Torenvalken. Het is het gebruikelijke spectrum van soorten, allemaal redelijk algemeen als broedvogels (en dan ligt een verstoring in de rede, want ze moeten het land delen met ruim 17 miljoen mensen) of gezien als het vleesgeworden kwaad (en dan is illegaal ingrijpen – althans volgens sommigen – gerechtvaardigd).

Tabel 3. Berekening van het totale aantal nestverstoringen in Nederland in 2017, waarbij 1 = aantal ingestuurde nestkaarten, 2 = aantal nestverstoringen op nestkaarten, 3 = percentage verstoorte nesten, 4 = maximum aantal paren in Nederland in 2005 (Bijlsma 2006), en 5 = aantal berekende nestverstoringen in Nederland op basis van kolommen 3 en 4. *Calculation of the number of deliberately destroyed nests in The Netherlands in 2017, with 1 = no. of nest cards, 2 = number of destroyed nests on nest cards, 3 = percentage of destroyed nests based on columns 1 and 2, 4 = population size in The Netherlands in 2005, and 5 = calculated number of destroyed nests in The Netherlands based on columns 3 and 4.*

Soort <i>Species</i>	1	2	3	4	5
Bruine Kiekendief <i>C. aeruginosus</i>	230	17	7.4	1250	92
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	411	7	1.7	1800	48
Sperwer <i>A. nisus</i>	302	3	0.1	4500	4
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	1127	20	1.8	10.000	180
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	837	6	0.7	6000	42

Discussie

Friesland en Zeeland waren in 2017 de provincies waar veel vervolging en verstoring plaatsvond. Het gaat vooral om gifmisbruik en nestverstoring. Dat er geen afgeschoten vogels werden gemeld, kan te maken hebben met het feit dat zulke vogels worden opgeruimd door de daders (wat bij gif minder eenvoudig is).

Waar we in het verleden vooral te maken hadden met de opzettelijke vervolging ('die roofvogels moeten weg') is daar tegenwoordig een extra laag bovenop gezet, namelijk de verstoringen als uitvloeisel van landbouwactiviteiten, van onderhoudswerkzaamheden, van 'omvormingsbeheer' in natuurgebieden en van het inrichten van natuurgebieden ten behoeve van recreatie. Voor dat laatste zijn de natuurbeherende instanties verantwoordelijk. Afgezien van de obligate goede-bedoelingen-praet blijkt uit niets dat natuurbeherende instanties daadwerkelijk de aan hen toevertrouwde terreinen willen beheren ten behoeve van planten en dieren. Bij de keuze tussen, bijvoorbeeld, het versnipperen van een enorme houtbult of het naastgelegen wespdenievennest met halfwas jong niet verstoren, was het voor It Fryske Gea desgevraagd een uitgemaakte zaak: het snipperen had voorrang (René Riem Vis). De huidige natuurbeschermers zien planten en dieren vooral als lastig. Verstoring en vernieling zijn – in hun ogen – legitiem in het kader van de bedrijfsvoering, het verdienmodel en het faciliteren van recreanten.

Summary

Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2018. Raptor persecution in The Netherlands in 2018. *De Takkeling* 26: 48-53.

In 2017, persecution in The Netherlands was recorded via autopsies of dead raptors found in the field, and by human-caused nest failures recorded during fieldwork. Poisoning (3x Marsh Harrier, 2x Montagu's Harrier, 6x Goshawk, 3x Buzzard) as diagnosed as causes of death by the Central Veterinary Institute, usually via poisoned baits.

Among the poisons, parathion was identified specifically (once). Human-disturbed nests were recorded 53 times, distributed throughout the country with clear hotspots in Friesland and Zeeland. Marsh Harriers (17x), Goshawks (7x), Sparrowhawk (3x), Buzzards (20x) and Kestrels (6x) were the victims of nest disturbances. Based on a total sample of 3112 raptor nests, and the relative frequency of species-specific nest destruction, it is calculated that at least 366 nests had been disturbed or destroyed in 2017, often intentionally but increasingly as collateral damage caused by management measures (especially in nature reserves), construction and maintenance, and recreational activities.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 2006. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2005. De Takkeling 14: 6-53.
- Bijlsma R.G. 2017. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2016. De Takkeling 25: 8-60.
- Bijlsma R.G. *et al.* (van Kuik H., Schipperijn J., van Swieten R., Zoun P. & van Tulden P.W.) 1998-2017. Vervolging van roofvogels in Nederland in 1997-2016. De Takkeling 6: 54-61, 7: 52-58, 8: 52-59, 9: 53-60, 10: 49-55, 11: 55-63, 12: 55-63, 13: 57-64, 14: 102-118, 15: 39-47, 16: 56-64, 17: 51-55, 18: 34-40, 19: 52-57, 20: 46-52, 21: 49-56, 22: 55-59, 23: 52-60, 24: 61-66, 25: 61-66.
- Bos N. 2011. Bijdrage van Friesland aan de vervolging van broedende roofvogels in Nederland in 2000-09. De Takkeling 19: 58-65.
- Jansman H. 2001. Herkenning en opsporing van roofvogelvervolging. Tweede herziene druk. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- van Lieshout H., Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. De Takkeling 5(1): 43-51.
- Ooijen A.J. van 1985. Roofvogelvervolging in Nederland. Nederlands Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Quist M. (red.) 1992. Roofvogels: bedreigend of bedreigd? Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland, Appelscha.
- Rijk J.H. de 2015. Vogels en mensen in Nederland 1500-1920. Proefschrift VU Amsterdam.
- Spierenburg T.J., Zoun P.E.F. & Smit T. 1989. Poisoning of wild birds by pesticides. *In*: Baars A.J. & Over H.J. (red.), Wild bird mortality in the Netherlands 1975-1989: 23-29. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels/Centraal Diergeneeskundig Instituut, Lelystad/Zeist.
- Werkgroep Vogelsterfte 1981. Zwartboek roofvogelsterfte. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Zoun P.E.F. 2000. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1998. ID-Lelystad Rapport no. H99-2511. ID-Lelystad, Lelystad.
- Zoun P.E.F. 2007. Onderzoek naar de doodsoorzaken van inheemse wilde fauna. Verslag over 2006. CIDC-Lelystad, Lelystad.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

PWvT (Centraal Veterinair Instituut, CVI): Postbus 65, 8200 AB Lelystad, peter.vantulden@wur.nl